

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿ**

Ժամանակակից ժողովրդավար հասարակությունները զերծ չեն սոցիալ-քաղաքական հակամարտություններից, ինչն էլ երբեմն կարող է և հանգեցնում է այնպիսի բախումային իրավիճակների, երբ իրավիճակը դուրս է գալիս վերահսկողությունից և սպառնում է երկրի սահմանադրական կարգին: Ահա այս պայմաններում է, որ առաջանում է մարդու որոշակի իրավունքների սահմանափակման հիմնախնդիրը՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի պահպանման, հանցագործությունների կանխման, հանրության առողջության ու բարոյականության, այլոց սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների, պատվի և բարի համբավի պաշտպանության:

Պետությունների ժողովրդավարացման ճանապարհին կարևոր խնդիր է նաև մարդու իրավունքների սահմանափակման օրինականության և հիմնավորվածության խնդիրը: Ժողովրդավար պետության թիվ մեկ պարտականությունն է մարդուն իր իրավունքների անօրինական սահմանափակումներից զերծ պահելը:

Մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումը իրականացվում է երկու բարդ իրավական համակարգերի փոխազդեցության միջոցով՝ ներպետական և միջազգային: Սա թույլ է տալիս պետությանը մի կողմից սահմանափակել մարդու իրավունքները միջազգային իրավական ակտերի հիման վրա, մյուս կողմից՝ պաշտպանել մարդու իրավունքներն կամային սահմանափակումներից: Վերջին հաշվով այդ փոխազդեցության արդյունքում է ձևավորվում պետության կողմից մարդու և քաղաքացու իրավունքների հնարավոր սահմանափակումների շրջանակը, որը նպաստում է մարդու իրավունքների լիարժեք պաշտպանության:

Արտակարգ և ռազմական դրության ժամանակ մարդու իրավունքները ժամանակավոր սահմանափակող նորմերն ամրագրված են Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 15-րդ հոդվածում, Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագրի 4-րդ հոդվածում

(այսուհետ՝ Դաշնագիր), ՀՀ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածում:

Կոնվենցիայի «Արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղում» վերտառությամբ 15-րդ հոդվածի 1-ի մասի համաձայն. «Պատերազմի կամ այլ արտակարգ դրության ժամանակ, որը սպառնում է ազգի կյանքին, ամեն մի Բարձր պայմանավորվող կողմ կարող է միջոցներ ձեռնարկել՝ սույն կոնվենցիայով ամրագրված իր պարտավորություններից շեղվելով միայն այն չափով, որքանով դա պահանջում է դրության լարվածությունը, պայմանով, որ նման միջոցները անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքով ստանձնած նրա մյուս պարտավորությունների հետ»¹: Այսինքն՝ Եվրոպայի խորհրդի ցանկացած անդամ պետություն կարող է շեղվել Կոնվենցիայով ստանձնած իր պարտավորություններից, բայց միայն այն չափով, որքանով դա պահանջում է դրության լրջությունը:

Նմանատիպ կարգավորում է տրված Դաշնագրի 4-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որի համաձայն. «Արտակարգ դրության ժամանակ, որի դեպքում վտանգված է ժողովրդի կյանքը և, որը հայտարարված է պաշտոնապես, սույն դաշնագրի մասնակից պետությունները կարող են միջոցներ ձեռնարկել ի շեղումն սույն Դաշնագրով ստանձնած իրենց պարտավորությունների միայն այնքանով, որքանով դա պահանջում է իրավիճակի լրջությունը, պայմանով, որ այդ միջոցներն անհամատեղելի չեն միջազգային իրավունքի համաձայն իրենց մյուս պարտավորությունների հետ...»²:

Կոնվենցիայի և Դաշնագրի բովանդակությունից բխում է, որ պետությունը կարող է նշված հոդվածների վրա հղում անել, երբ առկա են հետևյալ երկու պայմանները՝

- ստեղծված իրադրությունը պետք է համապատասխանի արտակարգ դրության չափանիշներին, որի դեպքում վտանգված է ազգի կյանքը,
- անդամ-պետությունը պետք է պաշտոնապես հայտարարի արտակարգ դրություն հաստատելու մասին:

Վերջին պահանջը կարևոր նշանակություն ունի օրինականության և իրավունքի գերակայու-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

թյան սկզբունքների պահպանման համար, հատկապես այն ժամանակաշրջանում, երբ այդ սկզբունքների պահպանումը ավելի քան կարևոր է: Արտակարգ դրություն հայտարարելով՝ պետությունները պետք է գործեն իրենց սահմանադրական և օրենսդրական դրույթների շրջանակներում, որոնք կարգավորում են արտակարգ դրության հաստատման և իրականացման կարգը: ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը (այսուհետ՝ Հանձնաժողով) հետևում է, որը վերոնշյալ ներպետական օրենսդրական ակտերը հնարավորություն տան և ապահովեն Դաշնագրի 4-րդ հոդվածի իրականացումը: Որպեսզի Հանձնաժողովը կարողանա իրականացնել իր խնդիրները, անդամ-պետությունները պետք է իրենց հաշվետվության մեջ նշեն, Դաշնագրի 40-րդ հոդվածին համապատասխան, «...բավարար և ճշգիրտ տեղեկատվություն իրենց օրենսդրությունների և արտակարգ դրության հաստատման փորձի մասին»:

Միջազգային իրավական ակտերը թույլ են տալիս պետություններին որոշակի պայմաններում ժամանակավորապես սահմանափակել մարդկանց մի խումբ իրավունքների իրականացումը, ինչպես նաև արտակարգ և ռազմական դրություն հաստատելու պայմանների առկայության դեպքում ետ կանգնել իրենց վրա դրված մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային պարտավորությունների իրականացումից և կասեցնել այդ ոլորտում ազգային օրենսդրության գործողությունը: Սակայն, սահմանափակումները իրականացվում են այնքանով, որքանով որ անհրաժեշտ է պետության անվտանգության ապահովման համար, բայց այդ սահմանափակումները չպետք է հակասեն միջազգային իրավունքից բխող պարտավորություններին:

Պետությունների կողմից այդ բարդ խնդրի իրականացմանը մեծ չափով օգնեց Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից տված «արտակարգ դրություն» հասկացության մեկնաբանությունը, որի համաձայն՝ «արտակարգ դրություն ասելով պետք է հասկանալ հետևյալ պայմանների առկայությունը՝

- վտանգը պետք է լինի իրական և անկանխելի,
- նրա հետևանքները պետք է վտանգավոր լինեն ամբողջ ազգի համար,
- պետք է վտանգված լինի հասարակության կազմակերպչական կյանքը,
- կրիզիսը կամ վտանգը պետք է կրեն բացառիկ բնույթ այդ իմաստով⁴:

Այսինքն՝ «արտակարգ դրություն» հաստատելու համար պետությունը պետք է ապացուցի, որ իր պետությունում կա այսպիսի պայմաններ և, որ խնդրի այլ ձևով կարգավորումը անհնար է:

Քննարկվող հիմնախնդիրը առավել արդի-

ական է Հայաստանի Հանրապետության համար: ՀՀ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածը սահմանում է, որ մարդու և քաղաքացու առանձին հիմնական իրավունքներ ու ազատություններ կարող են օրենքով սահմանված կարգով ժամանակավորապես սահմանափակվել ռազմական կամ արտակարգ դրության ժամանակ՝ արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղվելու վերաբերյալ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակներում: Այսինքն՝

- մարդու և քաղաքացու որոշ հիմնական իրավունքներ և ազատություններ կարող են սահմանափակվել ժամանակավորապես,
- սահմանափակման ենթակա չեն կյանքի (հոդ.15), խոշտանգումների արգելման (հոդ. 17), դատական, հանրագրի (պետիցիայի), մարդու իրավունքների պաշտպանին դիմելու, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին դիմելու (հոդ. 18), դատարանի մատչելիության (հոդ. 19), ձերբակալման, խափանման միջոցի ընտրման և մեղեդրանքի առաջադրման պահից պաշտպան ունենալու (հոդ. 20), անմեղության կանխավարկածի իրավունքից օգտվելու (հոդ. 21), ամուսնու կամ մերձավոր ազգականի վերաբերյալ ցուցմունք տալուց հրաժարվելու իրավունքները (հոդ. 22), ինչպես նաև ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածով սահմանված իրավունքները,

- այդ իրավունքները և ազատությունները կարող են սահմանափակվել միայն արտակարգ և ռազմական դրության ժամանակ,
- այդ իրավունքները և ազատությունները կարող են սահմանափակվել արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղվելու վերաբերյալ ստանձնած միջազգային պարտավորությունների շրջանակում:

Ասվածից պարզորոշ հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահը նախ, սահմանված կարգով, պետք է հայտարարի ռազմական կամ արտակարգ դրություն (Դաշնագրի 4-րդ հոդ.) և նոր միայն ձեռք բերի ՀՀ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածով սահմանված մարդու իրավունքները և ազատությունները ժամանակավոր սահմանափակելու լիազորություն: Վերջինիս այդ լիազորության իրականացումը կարող է համարվել իրավաչափ միայն այն դեպքում, եթե ռազմական կամ արտակարգ դրություն է հայտարարվում բավարար հիմքերի առկայության դեպքում (Կոնվենցիա 14-րդ և 15-րդ հոդ.):

Նույն հոդվածի 14-րդ կետը սահմանում է, որ սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում ՀՀ Նախագահը հայտարարում է արտակարգ դրություն և իրականացնում է իրավիճակից թելադրող միջոցառումներ: Նույն կետում նշվում է նաև, որ արտակարգ դրության

իրավական ռեժիմը նույնպես սահմանվում է օրենքով: Սակայն, Սահմանադրության ընդունումից ի վեր ՀՀ-ում չի ընդունվել այս իրավահարաբերությունը կարգավորող օրենք:

Գիտնականներից ոմանք գտնում են, որ հենց այս նորմի գոյությունը ապացույց է այն բանի, որ այս իրավահարաբերությունները կարգավորող օրենքի բացակայությունը իրավական խոչընդոտ չէ ՀՀ Նախագահի կողմից ՀՀ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածով և 55-րդ հոդվածի 14-րդ կետով ամրագրված լիազորություններից օգտվելու համար: Մենք այս տեսակետի հետ լրիվ չենք կարող համաձայնվել, քանի որ, եթե նույնիսկ ՀՀ Նախագահն այլ ելք չլինելու պատճառաբանությամբ իրավիճակից թելադրող գործողություն է իրականացրել, ընդունելով հրամանագիր, այնուհանդերձ դա չէր խանգարում Ազգային ժողովին ողջամիտ ժամկետում ընդունել տվյալ իրավահարաբերությունը կարգավորող օրենք: Չնայած, որ նրա երկու տարվա ընթացքում օրենք ընդունելու պարտականությունը բխում էր ՀՀ Սահմանադրության 117-րդ հոդվածի 1-ի կետի պահանջներից:

Կարևորագույն խնդիր է իրենից ներկայացնում նաև ՀՀ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածով սահմանված սահմանափակումների՝ մասնավորապես արտակարգ դրության հաստատման իրականացման կարգը: ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների հանձնաժողովը, ուսումնասիրելով անդամ-պետությունների հաշվետվությունները, նշել է, որ ավելի մեծ ուշադրություն պետք է դարձնել իրավունքի սահմանափակման համաչափության խնդրին և որ համաչափության սկզբունքից է բխում՝ պարտավորություններից շեղում պարունակող նորմերը պետք է լինեն մանրամասն հիմնավորված: Սա նշանակում է, որ արտակարգ դրություն հաստատելու մասին ՀՀ Նախագահի հրամանագիրը, արտակարգ դրության իրականացման կարգը և ցանկացած կոնկրետ դեպքի համար կայացված վարչական ակտը պետք է լինի մանրամասն փաստարկված և հիմնավորված:

Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն. «Ցանկացած Բարձր պայմանավորվող կողմ, օգտագործելով շեղվելու այդ իրավունքը, Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ամբողջությամբ իրազեկում է իր կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրդապատճառների մասին: Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարը ծանուցվում է նաև այդ միջոցառումների գործողությունը դադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների իրագործումը վերսկսելու մասին»: Իսկ Դաշնագրի 4-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն շեղվելու իրավունքից օգտվող ցանկացած անդամ-պետություն ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարության միջնորդությամբ դաշնագրի մասնակից մյուս պետություններին պետք է տեղեկացնի այն դրույթների

մասին, որոնցից ինքը շեղվել է, և այնդիսի որոշում կայացնելու դրդապատճառների մասին: Նույն միջնորդի միջոցով, հետագայում, հաղորդում է նաև այդ շեղումը դադարեցնելու ամսաթվի մասին:

Ինչպես Եվրոպայի խորհրդի ցանկացած անդամ պետություն, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետությունը, պարտավոր է Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին անմիջապես ամբողջությամբ իրազեկել իր կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրդապատճառների մասին, ինչպես նաև միջոցառումների գործողությունը դադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների լիակատար իրագործումը վերսկսելու մասին:

2008 թ. միջազգային այս պարտավորությունը ոչ պատշաճ կատարելու հետևանքով Հայաստանի Հանրապետությունը արժանացավ Եվրոպայի խորհրդի բացասական գնահատականին: Մասնավորապես՝ երբ 2008 թվականի մարտի 1-ին ՀՀ Նախագահի ՆՀ-35-Ն հրամանագրի հիման վրա Հայաստանի Հանրապետությունում հաստատվեց արտակարգ դրություն և անմիջապես չտեղեկացվեց Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին, Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղար Թերրի Դեյվիսն նշեց. «Շատ մտահոգված եմ Երևանում վերջին զարգացումների և արտակարգ դրության հայտարարման վերաբերյալ: Արտակարգ իրադրությունը ժամանակավորապես դադարեցնում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով պաշտպանված մի շարք իրավունքների և ազատությունների ապահովումը: Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածով Հայաստանի կառավարությունը ինձ պետք է իրազեկի իր կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրդապատճառների մասին: Ակնկալում եմ, որ նրանք դա կանեն առանց ուշացման»(Ստրասբուրգ, 02.03.2008թ):

Այնուհետև, անդրադառնալով վերոնշյալ խնդրին, ԵԽ մարդու իրավունքների հանձնակատար Թոմաս Համմարբերգը նշեց.«Ես մտահոգված եմ Հայաստանում մարդու իրավունքների վիճակով և արտակարգ դրության հայտարարման հետևանքներով: [...] Հրատապ է վերականգնել այն իրավիճակը, երբ լրատվամիջոցների, քաղաքական կուսակցությունների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների գործունեությունը չի խոչընդոտվում»:

Հայաստանի արտակարգ դրություն հայտարարելուց հետո ստեղծված իրավիճակին անդրադարձավ նաև Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի նախագահ Յան Կուբիշն իր հայտարարությամբ, որում հույս է հայտնել, որ արտակարգ դրությունը շուտով կհանվի, ինչպես նաև կչեզոքացվեն բոլոր սահմանափակումներն ու միջոցառումները, որոնք հետևեցին արտակարգ դրության հայտարարմանը:

Դրան հաջորդեց 2008 թվականի մարտի

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

13-ի ՀՀ Նախագահի ՆՀ-38-Ն հրամանագիրը, նախորդ վերը նշված հրամանագրում փոփոխություններ կատարելու մասին, որը մասնավորապես վերացրեց քաղաքական կուսակցությունների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների գործունեության կասեցման մասին դրույթ: Դրանից հետո Հայաստանում ընտրությունների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի խորհրդարանական վեհաժողովի (ԵՄԽՎ) գեկուցող Ջոն Պրեսկոտը ողջունեց Հայաստանում արտակարգ իրավիճակի երկու դրույթների վերացումը, նա, մասնավորապես, ասաց. «Ես հատկապես ողջունում եմ քաղաքական կուսակցությունների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների գործունեության կասեցման մասին դրույթի չեղյալ հայտարարումը, որի վերաբերյալ ես հատուկ կոչ արեցի իմ այցի ընթացքում: Այժմ ես կոչ եմ անում իշխանություններին հանել արտակարգ իրավիճակի մնացած դրույթները, մասնավորապես նրանք, որոնք սահմանափակում են լրատվամիջոցների ազատությունը: Ես կրկնում եմ իմ այն եզրակացությունը, որ ներկա ճգնաժամի հանգուցալուծման միակ եղանակը նախագահական ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ սահմանադրական դատարանի որոշման ճանաչումն է, արտակարգ դրության հանումը և մարդու իրավունքների ու ազատությունների վերականգնումը և 2008թ. մարտի 1-ի իրադարձություններին հանգեցրած հանգամանքների անկախ հետաքննումն ու քաղաքական բոլոր ուժերի միջև երկխոսության ծավալումը անհրաժեշտ քաղաքական և ընտրական բարեփոխումների վերաբերյալ»:

Ուսումնասիրությունների արդյունքում եկանք այն եզրահանգման, որ մարդու իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման իրավական ռեժիմի բացառապես օրենքով սահմանման պահանջը բխում է ուղղակի ՀՀ Սահմանադրությունից: Վերոնշյալ օրենքի ընդունումն անհրաժեշտ է ոչ միայն Հայաստանի Հանրապետությունում արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորելու, այլ նաև դրանց իրականացման կարգը սահմանելու համար:

Հաշվի առնելով իրավունքների սահմանափակման իրավական ռեժիմը օրենքով սահմանափակելու սահմանադրական պահանջը՝ անհրաժեշտություն է առաջանում ընդունել օրենք, որով կկարգավորեն արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի և արտակարգ դրության ժամանակ Հայաստանի Հանրապետությունում մարդու և քաղաքացու առանձին հիմնական իրավունքների ու ազատությունների սահմանափակումների հետ կապված իրավահարաբերությունները: Օրենքի ընդունման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է ինչպես Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 44-րդ հոդվածով, այնպես էլ՝ ՀՀ Սահմա-

նադրության 55-րդ հոդվածի 14-րդ կետով ամրագրված՝ «Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը սահմանվում է օրենքով» դրույթով: Օրենքի ընդունման անհրաժեշտությունը բխում է նաև Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 83.5-րդ հոդվածի պահանջից, համաձայն որի՝ նշված բոլոր դրույթները կարող են սահմանվել բացառապես օրենքով:

«Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի մասին» օրինագիծը մի քանի անգամ ընդգրկվել է ՀՀ Ազգային ժողովի նստաշրջանի օրակարգ, բայց այդպես էլ մինչև օրս չի ընդունվել: «Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծով սահմանվում է, որ արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը ժամանակավոր միջոցառում է, որը հայտարարվում է բացառապես Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգին սպառնացող անմիջական վտանգի դեպքում: Արտակարգ դրությունը հայտարարվում է միայն այն հանգամանքների առկայության դեպքում, որոնք անմիջական վտանգ են ներկայացնում Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական կարգին և այդ վտանգի վերացումն անհնարին է առանց Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների, օտարերկրյա քաղաքացիների ու քաղաքացիություն չունեցող անձանց և կազմակերպությունների՝ սույն օրենքով նախատեսված առանձին հիմնական իրավունքների ու ազատությունների ժամանակավոր սահմանափակումների:

Նախագծով սահմանվում է՝ արտակարգ դրություն հայտարարելու կարգը (հոդ. 3), արտակարգ դրություն հայտարարելու մասին Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի հրամանագրի բովանդակությունը (հոդ. 4), արտակարգ դրության գործողության ժամկետը (հոդ. 5), արտակարգ դրության դադարման հիմքերը (հոդ. 6), արտակարգ դրություն հայտարարվելու դեպքում կիրառվող միջոցառումները և իրավունքների ժամանակավոր սահմանափակումները (հոդ. 7), արտակարգ դրություն հայտարարված տարածքում պետական հատուկ կառավարման մարմինները (հոդ. 8), արտակարգ դրության իրավական ռեժիմն ապահովող միջոցները և ուժերը (հոդ. 9), արտակարգ դրության պայմաններում կիրառվող միջոցների և ժամանակավոր սահմանափակումների սահմանները (հոդ. 10), արտակարգ դրության գործողության ընթացքում ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց իրավունքների երաշխիքները (հոդ. 11), ֆիզիկական ուժի, հատուկ միջոցների, զենքի և մարտական տեխնիկայի կիրառման պայմաններն ու սահմանները (հոդ. 12), պարետային ժամի կանոնները խախտած անձանց ձերբակալման կարգը (հոդ. 13), արտակարգ դրությունը դադարած հայտարարելու իրավական հետևանքները

www.lawinstitute.am

(հոդ. 14), արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի պահանջները խախտած ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց, ինչպես նաև պաշտոնատար անձանց պատասխանատվությունը (հոդ. 15) և այլն:

Սակայն, սույն օրինագծում, մեր կարծիքով, կան որոշակի բացթողումներ: Մասնավորապես՝ օրինագծի՝ «Արտակարգ դրությանը և արտակարգ դրության համար հիմք հանդիսացող հանգամանքները» վերտառությամբ 1-ին հոդվածի 2-րդ մասը, մեր կարծիքով, ուղղակի կրկնում է ՀՀ Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 14-րդ կետի 1-ին մասի ընդհանուր ձևակերպումը, մինչդեռ մենք գտնում ենք, որ վերոնշված օրինագիծը պետք է բացի այս ընդհանուր ձևակերպումը: Մասնավորապես՝ վերոշարադրյալ օրինագծի 1-ին հոդվածը կարող է ձևակերպվել այսպես՝

1. արտակարգ դրությունը՝ Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում կամ նրա որոշ տարածքներում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության համաձայն հայտարարվող պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կազմակերպությունների (անկախ նրանց կազմակերպական-իրավական ձևից), ինչպես նաև նրանց պաշտոնատար անձանց գործունեության հատուկ իրավական ռեժիմ է, որը ներառում է հետևյալ հանգամանքները՝

ա) ՀՀ սահմանադրական կարգի բռնի փոխելու փորձերը, իշխանության զավթումը կամ յուրացումը, զինված ամպստամբությունը, զանգվածային անկարգությունները, ահաբեկչական գործողությունները, առանձնապես կարևոր օբյեկտների կամ առանձին բնակավայրերի բռնագրավումը, ապօրինի զինված խմբերի գործողությունները, բռնի գործողություններով ուղեկցվող էթնիկական, աղանդավորական և տարածաշրջանային այն հակամարտությունները, որոնք անմիջական սպառնալիք են հանդիսանում քաղաքացիների կյանքի և անվտանգության, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների բնականոն գործունեության համար,

բ) բնական և տեխնածին աղետները, բնապահպանական արտակարգ իրավիճակները, այդ թվում վթարների հետևանքով առաջացող համաճարակները, բնական աղետները, որոնք հանգեցնում են մարդկային կուրուստների, կամ վնաս են պատճառում մարդու առողջությանը և շրջակա միջավայրին, կամ առաջացնում են զգալի նյութական վնասներ և խախտում են բնակչության բնականոն կյանքը և պահանջում են լայնածավալ փրկարարական աշխատանքներ և այլ անհետաձգելի գործողություններ:

Օրինագիծը չի կարգավորում արտակարգ դրության գործողության ժամանակահատվածը: Ցանկալի կլիներ, որ նշվեր արտակարգ դրության

գործողության առավելագույն ժամկետ, որպեսզի ՀՀ իշխանություններին զերծ պահելնք կամայականություններից: Օրինակ՝ այս իրավահարաբերությունները կարգավորող ՌԴ համապատասխան օրենքի 9-րդ հոդվածը նշում է, որ ՌԴ ամբողջ տարածքում հայտարարված արտակարգ դրության ժամկետը չի կարող 30 օրից ավելի լինել, իսկ առանձին վայրերում՝ 60 օրից: Ցանկալի կլիներ, որ նշված օրինագծում ևս նշվեր արտակարգ դրության գործողության վերին շեմ:

«Արտակարգ դրություն հայտարարելու կարգը» վերտառությամբ 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասը կարելի է հստակեցնել, մասնավորապես՝

«3. Ամբողջությամբ իրազեկել Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ՀՀ կիրառած միջոցառումների և դրանք կիրառելու դրապատճառների մասին:

ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարության միջնորդությամբ տեղեկացնել դաշնագրի մասնակից մյուս պետություններին այն դրույթների մասին, որոնցից Հայաստանի Հանրապետությունը շեղվել է, և այդպիսի որոշում կայացնելու դրապատճառների մասին:

Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով ստանձնած պարտավորությունների շրջանակում իրազեկել բոլոր այն մարմիններին, որոնց իրազեկման պարտավորություն է ստանձնել ՀՀ-ն»:

Հոդված 14-ում ավելացնել 2-րդ և 3-րդ մաս, որոնք կարող են ունենալ հետևյալ բովանդակությունը՝

«2. Անմիջապես ծանուցել Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին արտակարգ դրության հետ կապված միջոցառումների գործողությունը դադարեցնելու և Կոնվենցիայի դրույթների իրագործումը վերսկսելու մասին:

3. ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարության միջնորդությամբ հաղորդել դաշնագրի մասնակից մյուս պետություններին շեղումը դադարեցնելու ամսաթվի մասին»:

Ճիշտ է, ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ վավերացված միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են, սակայն, մեր կարծիքով, այս նորմերի ամրագրումը զերծ կպահի ՀՀ-ին վերոնշյալ պարտավորությունների հետ կապված հետագա խնդիրներից:

Քննարկվող հիմնախնդրի այլընտրանքային տարբերակ կարող է լինել ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների ընդլայնումը: Մասնավորապես, կարելի է ՀՀ սահմանադրական դատարանին վերապահել, ինչպես եվրոպական մի շարք երկրներում (ԳԴՀ, Պորտուգալիա, Լեհաստան, Իտալիա), օրենսդրական բացի սահմանադրությանը քննելու իրավասություն: Այսինքն՝ ՀՀ

Սահմանադրության 100-րդ հոդվածով նախատեսվեր հատուկ նորմ, համաձայն որի՝ քաղաքացիների դիմումի հիման վրա սահմանադրական դատարանը հակասահմանադրական ճանաչեր օրենսդրական բացերը, որոնք խոչընդոտում են սահմանադրական նորմերի իրացմանը:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է արտակարգ դրության իրավական ռեժիմը կարգավորող օրենքի ընդունումը: Այդ օրենքի բացակայությունը կարող է առաջացնել լուրջ քաղաքական հետևանքներ ինչպես ներպետական, այնպես էլ միջազգային հարաբերություններում: Նշված դիրտում միջազգային պարտավորությունների իրականացման կարգը հստակեցված չլինելու պատճառով Հայաստանի Հանրապետությունը արժանացել է միջազգային կառույցների կողմ գնահատականին: Արտակարգ դրության իրավական ռեժիմի իրավահարաբերությունները կարգավորող օրենքի ընդունման անհրաժեշտությունը բխում է նաև ՀՀ Սահմանադրության 44, 55 և 83.5-րդ հոդվածներից: Իսկ ՀՀ սահմանադրական դատարանի լիազորությունների ընդլայնումը կտար այս խնդիրը ավելի արագ և արդյունավետ լուծելու հնարավորություն:

¹ Տե՛ս <http://www.concourt.am/hr/indexa.htm>

² Տե՛ս Մարդու իրավունքների միջազգային բիլլ, ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակ, Երևան, էջ 41:

³ Տե՛ս Human Rights Committee, General Comment 29, Derogations during a ...www1.umn.edu/humanrts/Russian Замечание общего порядка 29. Отступление от прав в связи с чрезвычайным положением (статья 4), 2001* __, принято на 1950-м заседании 24 июля 2001 года.

⁴ Տե՛ս Հումաստանն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի 1969թ.:

⁵ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրության մեկնաբանություններ, էջ 521:

⁶ Տե՛ս Human Rights Committee, General Comment 29, Derogations during a ...www1.umn.edu/humanrts/Russian Замечание общего порядка 29. Отступление от прав в связи с чрезвычайным положением (статья 4), 2001* __, принято на 1950-м заседании 24 июля 2001 года. 5

⁷ Տե՛ս http://www.coe.am/index.php?cat_id=37

⁸ Տե՛ս <http://www.coe.am>, մարտի 3-ին Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղարին ծանուցեց արտակարգ իրավիճակի ընթացքում Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայից շեղումների մասին՝ համաձայն Կոնվենցիայի հոդված 15-ի:

⁹ Տե՛ս <http://www.coe.am/pressreleases.php?id=398>, Հայաստան, Հանճնակատար Համբերգն այցելում է Երևան հետընտրական բռնություններին հաջորդող մարդու իրավունքների պաշտպանության խրախուսման նպատակով: Ստրասբուրգ, 11.03.2008թ.:

¹⁰ Տե՛ս <http://www.coe.am/pressreleases.php?id=382>, Իրավիճակը Հայաստանում. Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի նախագահ Յան Կուբիշի հայտարարությունը, Ստրասբուրգ, 04.03.2008թ.:

¹¹ Տե՛ս <http://www.coe.am/pressreleases.php?id=394>, Ջոն Պրեսկոտը ողջունում է Հայաստանում արտակարգ իրավիճակի երկու դրույթների վերացումը, Ստրասբուրգ, 10.03.2008թ.:

¹² Տե՛ս 01.10.2007 - Ընդգրկվել է նստաշրջանի օրակարգ, 21.10.2009 - Ներկայացվել է նախագծի լրամշակված տարբերակը, 01.02.2010 - Ընդգրկվել է նստաշրջանի օրակարգ:

РЕЗЮМЕ

Проблемы ограничения прав и свобод человека в чрезвычайных ситуациях.

В статье автор рассматривает проблему ограничения прав и свобод человека во время чрезвычайных ситуаций. По мнению автора основная проблема состоит в том, что в Республике Армения еще нет закона “О чрезвычайной ситуации” и это не соответствует требованиям пункта 14 статьи 55, пункта 1 статьи 83.5 и пункта 1 статьи 117 Конституции РА. Автор анализировал законопроект “О правовом режиме чрезвычайных ситуаций” и сделал некоторые предложения. В заключении автор отметил необходимость принятия соответствующего закона.

SUMMARY

The problem of restriction of human rights and freedoms in time of emergency.

The issue of the article is restriction of the rights and freedoms in time of emergency. According to the author the main problem is that in the Republic of Armenia there is lack of law on emergency, and it does not meet to the requirements of paragraph 14 of Article 55, paragraph 1 of Article 83.5, paragraph 1 of Article 117 of the Constitution of the RA. The author analyzed the draft law “On legal regime in time of emergency” and made her proposal. In conclusion, the author noted the need for adopting appropriate law.